

Połujan, Katarzyna / Szkurłat, Anna

"Kawalerowie, dama i Turek. Majolika włoska z kolekcji Fundacji Teresy Sahakian" : wystawa, Pałac pod Blachą, od 7 grudnia 2011 r.

Kronika Zamkowa 1-2 (63-64), 257-259

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna Połujan, Anna Szkurłat

**KAWALEROWIE, DAMA I TUREK. MAJOLIKA WŁOSKA
Z KOLEKCJI FUNDACJI TERESY SAHAKIAN,
WYSTAWA, PAŁAC POD BLACHĄ, OD 7 GRUDNIA 2011 R.**

Wystawa jest prezentowana w ostatniej sali ciągu stałej ekspozycji kobierców wschodnich ze zbiorów Fundacji Teresy Sahakian, w północnym skrzydle pałacu Pod Blachą. Wnętrze to przeznaczono do eksponowania sztuki europejskiej zgodnie z charakterem całego zbioru, bowiem twórczyni kolekcji Teresa Sahakian poza wschodnimi kobiercami i rzemiosłem Bliskiego Wschodu gromadziła także zabytki z terenu Europy. Wśród nich znajdują się interesujące przykłady XVI-wiecznej rzeźby drewnianej, m.in. pochodzące z Niderlandów: grupa *Ukrzyżowania* oraz kwatery ołtarza ze sceną obrzezania, dwie flandryjskie *Madonny z Dzieciątkiem* z XVII w. (prezentowane na stałej ekspozycji w galerii na parterze Zamku) i XVII-wieczna figura Chrystusa Ukrzyżowanego z kości słoniowej, wykonana we Francji lub Flandrii; ponadto kolekcja XVI-wiecznych moździerzy, zespół dzbanów i konwi cynowych z wytwórni holenderskich i angielskich, dwa srebrne kufle gdańskie: Conrada Jacoba Keseberga z przedstawieniem przypowieści o miłosiernym Samarytaninie (1695–1699) oraz Benedicta Clausena z historią Jeftego (XVII/XVIII w.), lichtarze, apliki i świeczniki (XVI–XVIII w.?), tkaniny, m.in. pasy kontuszowe, fragment płotu namiotowego z 1. poł. XVIII w., wykonanego zapewne w jednym z warsztatów na Kresach dawnej Rzeczypospolitej (w Brodach?), komplet tapiserii z Aubusson (XIX w.) oraz zespół mebli neorenesansowych i neobarokowych pochodzących z Włoch i Belgii.

Wśród tych zabytków poczesne miejsce zajmuje również ceramika: cztery figurki przedstawiające *Pory Roku* z holenderskiego ośrodka produkcji fajansu – miasta Delft – oraz 32 talerze majolikowe, które są tematem wystawy. Stanowią one część pierwotnego zbioru Teresy Sahakian, w skład którego wchodziły także talerze dekorowane wzorami geometrycznymi, wyprodukowane w tym ośrodku wytwarzania majoliki w ostatniej ćwierci XVI w. Talerze prezentowane na wystawie powstały w 1. tercji XVII stulecia i są dekorowane przedstawieniami figuralnymi w późnym stylu *istoriato*.

Tak duży jednorodny zespół majoliki z Montelupo jest unikatowy w porównaniu ze znanymi kolekcjami europejskimi, również muzealnymi, dlatego też poświęcono mu odrębną wystawę, trwającą kilkakrotnie dłużej niż standardowe ekspozycje czasowe.

Montelupo, położone ok. 20 km na południowy zachód od Florencji, było jednym z ważniejszych ośrodków produkcji majoliki we Włoszech. Ten rodzaj ceramiki wytwarzano tu od XIII stulecia, różnorodnie ją dekorując, najpierw oszczędnie, następnie bardziej rozbudowanymi wzorami geometrycznymi i roślinnymi, a od XVI w. – również arabeską i groteską oraz w konwencji stylu *a istoriato*, do którego należy cały zespół prezentowanych na wystawie talerzy.

Styl *istoriato*, rozwinięty w pobliskiej Faenzy i Urbino, wprowadzono do repertuaru warsztatów w Montelupo przez ceramika przybyłego z przodującego

centrum majoliki, Faenzy, w latach 20. XVI w. Pod koniec XVI w. nastąpiło lokalne przekształcenie stylu, wyróżniające majolikę z Montelupo od pozostałych ośrodków, które ewoluowało do około połowy następnego stulecia. Nazywano je „późnym *istoriato*” bądź *pittura caricata* (malarstwo przesadne, karykatura). Charakteryzowało się uproszczeniem motywów i przedstawień figuralnych, było utrzymane w tonacji barwnej ograniczonej do: żółcieni, pomarańczu / ugru, błękitu, zieleni i bieli. Niekiedy brzeg kołnierza ozdobił kolorowy pasek w jednej z czterech barw: zielonej, żółtej, niebieskiej bądź pomarańczowo-brązowej, stanowiący niejako obramienie przedstawienia. Jednorodną dekorację komponowano na całej powierzchni talerzy, które miały formę najczęściej miseczkowatą, o mocno zagłębionym lustrze. Ich spodnią stronę na ogół zdobiono kilkoma okręgami malowanymi manganem, w kolorze brunatnym.

Tak dekorowane są talerze ekspozycyjne na wystawie, a ich zróżnicowany poziom artystyczny, wielkość i wzory na spodniej stronie świadczą o tym, że wykonano je w kilku różnych warsztatach ceramicznych.

Talerze prezentowane są w czterech gablotach. W trzech niewielkich, wysuniętych na plan pierwszy, umieszczono po dwa – m.in. te z przedstawieniem tytułowych bohaterów (damy z wachlarzem, kawalera i Turka jako jeźdźców), którzy niejako witają zwiedzających. Po ich drugiej stronie ustawiono talerze z postaciami doboszów oraz dobosza i chorążego.

W centralnej, przyściennej gablocie talerze rozmieszczono w formie sześciu barwnych fryzów pogrupowanych ze względu na tematykę przedstawień: sceny „wojskowe”, sceny z codziennego życia oraz zabawa i *commedia dell'arte*. Aranżacja nawiązuje do pierwotnej, dekoracyjnej funkcji talerzy, które w ten sposób zawieszano na ścianach.

2. Talerz ze sceną pojedynku dwóch żołnierzy, Montelupo, 1. tercja XVII w., zbiory Fundacji T. Sahakian w Zamku Królewskim w Warszawie. Fot. A. Ring

W głównej gablocie górne rzędy kompozycji tworzą talerze ze scenami „wojskowymi”, do których należą te z postaciami chorążych ukazanymi na tle pejzażu, w dwóch przypadkach wzbogaconego fragmentami zabudowań. Mężczyźni niosą wzniesione ku górze, powiewające sztandary, podzielone poziomymi lub skośnymi pasami z przewagą kolorów niebieskiego i brązowego. Do tego zespołu należą także dwa talerze z wyobrażeniami halabardników: jeden z nich przechadza się na terenie miasta, na co wskazują zabudowania z dwóch stron, natomiast drugi jest już za murami miejskimi i ma za plecami fragment architek-

tury. Dopełnieniem przedstawień militarnych są talerze z postacią jeźdźca na koniu z uniesioną szablą, wjeżdżającego do miasta i z niego wyjeżdżającego.

Poniżej rozmieszczono pięć eksponatów ze scenami pojedynku. Skomponowano je z talerzami z wyobrażeniem damy z kosą oraz lampą / świecznikiem i dzbanem (mogącej być powodem walki) oraz przedstawieniami pojedynczych postaci mężczyzn z szablą i tarczą bądź sztyletem, a także z przykładami epizodów zaczerpniętych z codziennego życia: wędrującego wieśniaka podpierającego się kijem bądź trzymającego w obu rękach widły (szkicowo namalowane). Mężczyźni ukazani zostali na tle schematycznie malowanego górskiego krajobrazu, zaś damy – na jednorodnym żółtym tle.

Kompozycję zamyka rząd talerzy dekorowanych scenami z kręgu *commedii dell'arte* oraz z postacią grającą w piłkę. Przedstawiciele *commedii dell'arte* to ubrani w maski mężczyźni w niemal identycznych strojach, którzy – poza jednym wyjątkiem – ukazani są po dwóch, walczących ze sobą bądź w trakcie kłótni (?).

Komisarzami wystawy oraz autorkami aranżacji plastycznej są Katarzyna Połujan i Anna Szkurlat, komisarzem organizacyjnym – Anna Małecka. Ekspozycji towarzyszy katalog, w którym zaprezentowano wszystkie talerze z kolekcji T. Sahakian oraz zamieszczono krótki rys historyczny majoliki z ośrodka w Montelupo. Autorem graficznego opracowania katalogu jest Piotr Kubiak.